

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

З. Березівський, к. е. н., доцент,

М. Колодій, асистент

Львівський національний аграрний університет

Березівський З., Колодій М. Механізм державної підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері

Висвітлено основні проблеми функціонування підприємств аграрного сектору економіки. Особливий наголос зроблено на потребі державної підтримки аграрних підприємств, як засобу підвищення ефективності їх функціонування. Узагальнено чинники формування механізму державної підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері.

Ключові слова: підприємницька діяльність, приватне підприємництво, державна підтримка, методи і важелі державної підтримки.

Berezivskiy Z., Kolodiy M. Mechanism of state support of private enterprenourship in agrarian sphere

The basic problems of functioning of enterprises of agrarian sector of economy are shown. The special accent is done on the necessity of state support as mean of increase of efficiency of agrarian enterprises functioning. The factors of forming of mechanism of state support of private enterprise are generalized in an agrarian sphere.

Key words: entrepreneurial activity, private enterprise, state support, methods and levers of state support.

Березивский З., Колодий М. Механизм государственной поддержки частного предпринимательства в аграрной сфере

Рассматриваются основные проблемы функционирования предприятий аграрного сектора экономики. Особенное внимание уделено потребности государственной поддержки аграрных предприятий, как средству повышения эффективности их функционирования. Обобщены факторы формирования механизма государственной поддержки частного предпринимательства в аграрной сфере.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, частное предпринимательство, государственная поддержка, методы и рычаги государственной поддержки.

Постановка проблеми. Перехід аграрної сфери АПК до ринкової економіки зумовлює, передусім, реформування відносин власності і формування на цій основі нових підприємницьких структур. Приватне підприємництво, яке несе у собі великий потенціал прискорення ринкових реформ, поки що перебуває в процесі становлення. Успішний розвиток приватного підприємництва можливий лише за умов створення у суспільстві відповідного підприємницького середовища.

Глибоке і системне вивчення тенденцій розвитку підприємництва в аграрній сфері країни свідчить про гостру необхідність удосконалення форм і методів державної

підтримки його розвитку. Тому існує нагальна необхідність аналізу чинників і виявлення проблем, що його гальмують, та визначення пріоритетних напрямів і обґрунтування ефективних важелів активізації підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні останнім часом активізувалися наукові дослідження проблеми приватного підприємництва, які були започатковані лише у 80-90-х роках минулого століття. Серед них слід відзначити праці А. Барановського, А. Блінова, М. Бойка, З. Варналія, С. Злупка, М. Козоріз, В. Мікловди, М. Пі-тюлича, М. Рушчака та інших учених.

Проблемі аграрного підприємництва присвячені роботи П. Гайдуцького, А. Даниленка, М. Лендела, М. Маліка, Л. Романової, П. Саблука. Окремі аспекти приватного підприємництва в аграрній сфері досліджували М. Дем'яненко, Б. Дяченко, В. Жовтанецький, І. Лукінов, В. Месель-Веселяк, О. Онищенко, О. Шпичак, В. Юрчишин та інші вчені.

На думку З. Варналія, державна підтримка являє собою, з одного боку, державне регулювання підприємницького сектору економіки, що передбачає свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов становлення і розвитку підприємництва, а з іншого – створення стимулів використання матеріальних і фінансових ресурсів, які залучаються у сферу підприємництва на пільгових засадах або безоплатно [1; 2].

Професор П. Саблук зазначає, що основними напрямками та пріоритетами державної підтримки повинні бути такі: виробництво продукції рослинництва і тваринництва; відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств; інноваційний розвиток галузі; розвиток територій та аграрного ринку [3].

Однак актуальною залишається проблема диверсифікації інструментів і важелів державної підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері.

Постановка завдання. Завдання дослідження – підготувати пропозиції щодо диверсифікації та вдосконалення форм, методів, інструментів та важелів державної підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу. Розвиток приватного підприємництва в аграрній сфері – це не тільки забезпечення потреб населення в сільськогосподарській продукції, а переробної промисловості – у сировині, але й зниження напруги зайнятості населення, створення нових робочих місць у сільській місцевості, більш повне задоволення потреб селян у послугах побутового характеру тощо. У розвитку приватного підприємництва аграрного сектору зацікавлені всі суб'єкти економіки. Водночас практика засвідчує, що розвиток приватного підприємництва у сфері АПК вимагає підтримки та створення спри-

ятливих умов, здатних забезпечити ефективність господарювання.

Світовий досвід показує, що саме державі належить займати активну позицію у підтримці сільського господарства та створенні умов, необхідних для ефективного функціонування підприємництва, передусім приватного. Навіть в умовах розвинутого ринку, де економічні протиріччя згладжені, існують об'єктивні причини державного втручання у розвиток сільського господарства. Серед них слід виділити природно-кліматичні чинники, які зумовлюють необхідність створення системи страхування, регульованої державою. Водночас ще більш важливим є вплив нестабільних цін, їх коливання залежно від кон'юнктури ринку. Це, у свою чергу, пояснює нестабільність доходів у сільському господарстві.

Головне завдання держави в умовах обмеженості бюджетних коштів полягає в тому, щоб забезпечити сприятливу та стабільну на перспективу ситуацію для вкладання капіталів у розвиток багатокладної аграрної сфери незалежно від форми власності. Створення такої ситуації вимагає від держави розробки відповідної стратегії, тактики та політики в їх реалізації. Виходячи з реальної ситуації, яка склалась у сільському господарстві вже в період економічної і організаційної перебудови механізмів господарювання, стратегія розвитку приватного підприємництва в аграрній сфері повинна бути спрямована на вирішення соціальних проблем села і сільського населення, піднесення його добробуту, відображення культурних і духовних цінностей людини, культуру землеробства, тваринництва. З огляду на демографічну ситуацію сільського населення, вирішення проблем потрібно починати з розробки заходів, спрямованих на зацікавленість молоді залишатись у селах, і з цією метою надавати їй державну підтримку в різних формах становлення приватного підприємництва аграрного сектору.

Визначаючи роль і функції держави в підтримці аграрного підприємництва, зокрема приватного, на нашу думку, доцільно виділити три групи форм, методів і важелів, спрямованих на досягнення поставленої мети, а саме:

1. Економічні форми, методи і важелі безпосереднього (прямого) впливу держави на роботу підприємницьких структур.

2. Адміністративно-правові важелі і методи впливу держави на сприяння розвитку приватного підприємництва.

3. Непрямі (опосередковані) економічні і організаційні методи сприяння розвитку приватного підприємництва [4, с. 89].

Економічні форми, методи і важелі безпосереднього впливу щодо державної підтримки приватного підприємництва аграрної сфери та взаємозалежних галузей інших сфер АПК, у тому числі пільги та преференції, на нашу думку, повинні застосовуватись, передусім, у пріоритетних галузях та напрямках сільськогосподарського виробництва, які встановлюються урядом та ґрунтуються на економічній доцільності.

Адміністративно-правові методи підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері передбачають: введення нових законів, що сприяють його розвитку; підвищення адміністративної відповідальності посадових осіб за реалізацію державної політики в АПК; створення страхових фондів.

Непрямі економічні й організаційні методи сприяння як складові державної підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері передбачають: надання гарантій ко-мерційним структурам у кредитуванні підприємницьких структур АПК; створення ринкової інфраструктури; сприяння розвитку освітянських структур з підготовки спеціалістів аграрного профілю; державне інвестування розвитку сіл.

Продовження курсу реформ в аграрній сфері економіки вимагає, щоб розвиток приватного підприємництва в Україні став за-гальною доктриною соціально-економічних перетворень, які здійснюються чітким механізмом реалізації – із відповідними виконавчими органами як у центрі, так і на місцях, законодавчою базою та ресурсним забезпе-ченням.

Об’єктивна необхідність державної підтримки приватного підприємництва в економіці, і особливо в аграрній сфері АПК України, полягає в тому, що приватне підприємництво, незважаючи на його вагомі переваги, є найбільш вразливим до таких несприятливих чинників, як фінансові труднощі, циклічні коливання, інфляція,

диспаритет цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, податковий тиск, конкуренція великих підприємств тощо. Основною проблемою приватного підприємництва є труднощі з фінансуванням. Відсутність достатнього капіталу у більшості населення, складність, невідповідність, а подекуди й неможливість одержати позичкові кошти гальмують розвиток приватного підприємництва. Звідси завдання держави – створити передумови для стимулювання вкладання інвестицій у цей сектор економіки. Проте нестача коштів для розвитку приватного підприємництва є чи не най-більшою перешкодою на шляху становлення бізнесу в аграрному секторі АПК України.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки в аграрному секторі створюються передумови для фінансово-кредитної підтримки товаровиробників сільськогосподарської продукції. Цьому сприяють Закони України “Про податок на додану вартість”, “Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства”, “Про ставку ввізного (експортного) мита на насіння олійних культур”, “Про оренду землі”, Укази Президента України “Про підтримку сільськогосподарських товаровиробників”, “Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна” та низка постанов Кабінету Міністрів України на виконання вказаних законодавчих актів. Важливу роль має Закон України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2010-2015 років”, у другому розділі якого, за пропозицією науковців Інституту аграрної економіки НААН, сформовані визначальні принципи державної цінової політики та підтримки доходів виробників сільськогосподарської продукції [5, с. 275].

Один з основних напрямів підтримки приватного підприємництва – створення системи фінансово-кредитної підтримки. Найважливіші складові фінансової підтримки приватного підприємництва можна поділити на дві основні групи методів (заходів) державної фінансової підтримки – прямі та непрямі.

Механізм прямих заходів охоплює такі основні форми державної фінансової підтримки приватного підприємництва:

– надання кредитів (позик);

- надання субсидій;
- формування державних фондів;
- створення спеціалізованих фінансових інвестицій [6, с. 50].

Механізм цих заходів виступає як адміністративні, або традиційні, важелі стимулювання приватного підприємництва. Заходам другої групи притаманний непрямий характер, і вони поступово будуть витіснити основні важелі прямого адміністративного впливу.

До основних форм такої державної фінансової підтримки підприємництва належать:

- надання податкових пільг (знижок);
- застосування прискореної амортизації;
- запровадження механізмів страхування приватного підприємництва тощо.

Зазначені форми державної фінансової підтримки тією чи іншою мірою використовуються в Україні і зарекомендували себе як ефективний гнучкий важіль державної допомоги, на відміну від прямих методів, які мають в основному недискримінаційний характер.

Доступ до сталого фінансування за доступними відсотковими ставками є чи не найважливішою проблемою для приватного підприємництва взагалі й аграрного сектору зокрема. Основні засоби, що створюють сприятливі умови для розвитку приватних підприємств, передбачають: наявність доступного капіталу (суми, нагромаджені за рахунок приросту капіталу, які можуть бути використані приватними підприємствами); відповідну структуру установ (систему комерційних банків, індустрію ризикового фінансування, фондові біржі та інші механізми, що дозволяють зв'язати постачальників капіталу з тими, хто має в ньому потребу); по-мірні відсотки; відповідні фінансові механізми (різні види позик, відповідні форми інвестування акціонерного капіталу).

Складні умови перехідного періоду до ринкової економіки ставлять підвищені вимоги до фінансового забезпечення підприємств, без якого неможливе нормальне функціонування жодного з них. Недостатня забезпеченість підприємств фінансовими ресурсами може призвести до перебоїв у діяльності, неможливості сплачувати рахунки постачальників, відсотків за позицію, здійснювати виплату заробітної

плати, інших платежів і, врешті-решт, до втрати ліквідності та банкрутства.

Отже, держава повинна сприяти формуванню системи фінансово-кредитної підтримки приватного підприємництва в аграрному секторі АПК. Стосовно фінансування приватних підприємств слід визначити такі основні завдання:

- поширення участі комерційних банків у наданні позик приватним підприємствам;
- регулювання та нагляд за наданням банками позик приватним підприємствам;
- забезпечення збільшення капіталу, який може бути використаний завдяки розвитку конкуренції на ринку, надання позик приватним підприємствам;
- зміцнення акцентів і раціоналізація державних програм допомоги приватним підприємствам;
- сприяння у наданні акціонерного капіталу приватним підприємствам.

Важливою формою державної фінансової підтримки для суб'єктів приватного підприємництва має бути пільгове оподаткування, зокрема для тих, що здійснюють діяльність у пріоритетних напрямках. Для цього, як ми вважаємо, доцільно:

- ввести замість численних державних і місцевих податків єдиний податок на доходи приватних підприємств за твердо визначеною ставкою, частина якого у розмірі 50-60% надходитиме до державного бюджету, а решта – до місцевих бюджетів;
- встановити податкові канікули для приватних підприємств, що діють за пріоритетними напрямками, і через об'єктивні причини, за підсумками року, мають збитки.

З метою прямої фінансової підтримки приватного підприємництва необхідно передбачити:

- по-перше, фінансування державних галузевих та основних регіональних програм підтримки приватного підприємництва за рахунок бюджетних коштів;
- по-друге, виділення з державного бюджету Українському фонду підтримки підприємництва коштів на забезпечення фінансової допомоги суб'єктам приватного підприємництва та часткової сплати відсотків за видані кредити, а також надання гарантій під кредити;
- по-третє, забезпечення умов для створення і діяльності недержавних форм

підтримки приватного підприємництва та заохочення громадських об'єднань, фінансових організацій щодо спрямування коштів на становлення й розвиток приватного підприємництва за пріоритетними напрямками.

Висновки. Дослідженнями встановлено, що саме державі належить займати активну позицію у підтримці сільського господарства та створенні умов для ефективного функціонування підприємництва. Серед нових організаційно-правових форм господарювання аграрного сектору щодо кількості будуть переважати малі і середні підприємства. А тому, якщо держава має намір реально допомагати суб'єктам приватного підприємництва, тоді й податкова система, і фінансово-кредитна політика повинні бути стимулюючими, особливо щодо початкового етапу становлення приватного підприємництва як провідного сектору ринкової економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Варналій З. С. *Державна політика приватного підприємництва : монографія* / З. С. Варналій. – К. : НІС, 2006. – 130 с.
2. *Мале підприємництво: основи теорії і практики : монографія* / З. С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 302 с.
3. Саблук П. *Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України* / П. Саблук // *Економіка України*. – 2008. – № 12. – С. 4-19.
4. Біловус Г. *Підприємництво в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку* / Г. Біловус // *Регіональна економіка*. – 2007. – № 4. – С. 86-92.
5. Глушко В. І. *Фінансові аспекти державної підтримки приватного підприємництва в АПК України* / В. І. Глушко, К. В. Рясна // *Соціально-економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні*. – К. : ІАЕ УААН, 2010. – С. 274-277.
6. Галанець В. Г. *Приватний сектор сільськогосподарського виробництва: стан, проблеми та перспективи* / В. Г. Галанець, М. Г. Шульський // *Економіка АПК*. – 2008. – № 11. – С. 49-52.

